

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-07>
УДК 351.82:330.341.1:658.012.2

Дацій Надія Василівна,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління Поліського національного університету,
бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна,
e-mail: daciy_nadya@ukr.net

Шуляр Наталія Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та бізнес-технологій
Державного університету "Київський авіаційний університет",
проспект Любомира Гузара, 1, м. Київ, 03058, Україна,
e-mail: shulyarnm@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-4109-5961>

Ткаченко Юрій Володимирович,

кандидат економічних наук, доцент,
головний науковий співробітник відділу науково методичної роботи та післядипломної освіти
Національного наукового центру "Інститут судових експертиз імені заслуженого професора
М. С. Бокаріуса" Міністерства юстиції України,
вул. Золочівська, 8А, м. Харків, 61177, Україна,
e-mail: yuriy.tkachenko@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-7155-8410>

РОЗРОБКА МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОРА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті досліджено проблему розробки методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як ключового фактора підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств. Акцентовано увагу на необхідності модернізації національної економіки шляхом активізації інноваційних процесів у промисловості. Обґрунтовано, що державна політика має виступати не лише регулятором, але й активним стимулятором інноваційної активності, здатної забезпечити стійкі конкурентні переваги. Уточнено зміст поняття «інноваційна діяльність» у контексті конкурентоспроможності підприємств, розроблено класифікацію її видів та методів впливу державної політики.

Як цитувати: Дацій Н. В., Шуляр Н. М., Ткаченко Ю. В. Розробка методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств. *Державне будівництво*. 2025. № 1 (37). С. 103–110. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-07>

In cites: Datsii, N.V., Shuliir, N.M., Tkachenko, Yu.V. (2025). Development of methods of state policy for the development of innovative activity as a factor of competitiveness of industrial enterprises. *State Formation*, no. 1 (37), 103–110. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-07> [in Ukrainian].

© Дацій Н. В., Шуляр Н. М., Ткаченко Ю. В., 2025

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Виокремлено фактори, що формують інноваційну культуру підприємств: культура умов праці, професійна мотивація персоналу, економічна підтримка розвитку та управлінська інноваційна політика.

Запропоновано авторську класифікацію методів державної політики за ознаками управління персоналом, тривалості циклу управління та способами прийняття рішень. Визначено принципи ефективного впливу державної політики на інноваційний розвиток підприємств: стратегічна цілеспрямованість, системність, наступність, гнучкість, екологічна безпека, стимулювання персоналу та інтелектуальна захищеність. Обґрунтовано необхідність недопущення стадії деградації інноваційної діяльності, що може бути досягнуто завдяки випереджальному управлінському впливу. Перспективи подальших досліджень пов'язані з верифікацією запропонованих методів, адаптацією моделей політики до галузевої специфіки та розширенням міждисциплінарного підходу в оцінці інноваційної активності.

Ключові слова: *інноваційна діяльність підприємств, державна політика, конкурентоспроможність підприємств, промислові підприємства, інноваційна культура, методи управління, модернізація економіки, класифікація методів, стратегічна цілеспрямованість, стимулювання інновацій, деградація інноваційної діяльності.*

Постановка проблеми. Світовий досвід показує, що за останні десятиліття в економічному розвитку найбільших результатів досягли країни, які стали на інноваційний шлях розвитку. Державна політика розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств створює основу модернізації виробництва, підвищення інноваційної активності, перебудови економіки на інтенсивний тип розвитку.

Державна політика, спрямована на зростання рівня інноваційної діяльності промислових підприємств, дозволить здійснити заявлений керівництвом країни курс на модернізацію виробництва за випереджального розвитку переробних галузей. У сучасній науці публічного управління та економічній науці визнається вплив інноваційної діяльності на конкурентоспроможність, проте методологія дослідження державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств не знайшли достатнього відображення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У галузі наукового дослідження та розробки методичних положень державної політики розвитку інноваційної діяльності помітний внесок внесли праці П. Друкера, J. Banks, S. Cunningham, J. Potts, D. Throsby та ін. Питання теорії управління інноваціями розглядалися на роботах Б. Санто, Б. Твісса, Й. Шумпетера та ін.

У той же час дослідження методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств потребує подальшого дослідження. Необхідна розробка методів, що дозволяють оцінити стан впливу державної політики на інноваційну діяльність вітчизняних підприємств. Крім того, існуючі моделі, інструменти та механізми здійснення економічної політики щодо підвищення рівня інноваційної культури потребують подальшого теоретичного опрацювання.

Мета дослідження. Уточнення методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств.

Методологія дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження склали наукові праці та публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, присвячених проблемам дослідження методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств, інноваційної діяльності, оцінки впливу інноваційної культури на конкурентоспроможність промислових підприємств.

У дослідженні застосовувалися методи функціонального та системного аналізу, загальнонаукові методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, індукція, дедукція, класифікація, аналогія, формальна логіка.

Виклад основного матеріалу. Уточнено поняття «інноваційна діяльність як фактор конкурентоспроможності промислових підприємств» як дефініції державної політики, що відображає сукупність трудових, економічних, організаційних, науково-технічних, виробничих, підприємницьких та фінансових можливостей промислового підприємства до створення та освоєння нововведень для забезпечення його конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки. Відмінність тут є в обліку аспекту конкурентоспроможності. Стосовно державної політики і на основі вивчення підходів до класифікації праці, об'єктів управління, рівня розвитку розроблено класифікацію її методів за набором ознак (складові елементи, рівень соціально-трудових відносин, досягнутий рівень розвитку), що дозволяє більш комплексно і повно вивчити процеси формування та розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств. Формування інноваційної діяльності пов'язане, передусім, із розвитком творчих здібностей та реалізацією креативного потенціалу її суб'єкта.

У зв'язку з багатоаспектністю та багатофакторністю поняття «інноваційна діяльність як фактор конкурентоспроможності промислових підприємств» запропоновано класифікацію основних її видів. Дана класифікація відрізняється розширеною кількістю ознак, що дозволяє більш комплексно та повно вивчити процеси формування та розвитку інноваційної культури та визначити вплив державної політики на конкурентоспроможність промислових підприємств.

Існує безліч факторів та умов, облік та активне використання яких може суттєво підвищити ефективність методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств [1, 2, 3]. На сьогоднішній день саме інноваційна діяльність може бути фактором зростання продуктивності праці, а також конкурентоспроможності підприємств.

Методи державної політики розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств відображають спрямованість державних службовців, працівників, керівництва підприємства по відношенню до нововведень, яка закріплена в цінностях, мотивах, знаннях, вміннях та навичках, а також образах та нормах поведінки. Вона показує, з одного боку рівень діяльності різних соціальних

інститутів, а з іншого - ступінь задоволення людей участю у цій діяльності та її результатами. Важливо визначити місце методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств серед інших факторів. З позицій класифікації М. Портера інноваційну діяльність промислових підприємств можна порівняти з такими чинниками конкурентоспроможності як «людські ресурси» та «ресурс знань».

Інноваційну діяльність промислових підприємств також слід віднести до «розвинених» факторів, що включають використання передових технологій, наявність на підприємстві кваліфікованих кадрів за іншою класифікацією М. Портера. Крім того, інноваційна діяльність промислових підприємств є фактором внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, внаслідок того, що саме методи державної політики здатні вплинути на внутрішній та зовнішній потенціали підприємств, створюючи міцні конкурентні переваги.

Вплив інноваційної діяльності на конкурентоспроможність промислових підприємств дає змогу досягти міцності стратегічних позицій промислових підприємств. Методи державної політики дозволяють підвищити кількість унікальних, важкодоступних для відтворення конкурентних переваг промислових підприємств (наявність кваліфікованого персоналу, отримання ліцензій та патентів, використання унікальних енергозберігаючих технологій тощо).

Адаптовано поняття державної політики до розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств, яке слід трактувати як свідомий цілеспрямований вплив на інноваційну культуру, що здійснюється з метою забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. Запропоновано класифікацію методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств за трьома ознаками: з управління персоналом, за тривалістю циклу управління, за способом прийняття рішення. Запропоновано класифікацію методів державної політики розвитку інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств за принципами: системності, ефективності, інноваційної активності, стратегічної цілеспрямованості, наступності та безперервності, циклічності, гнучкості, відповідності культурному розвитку ринку, інтелектуальної захищеності, стимулювання персоналу, екологічної безпеки. Визначено вимоги дотримання запропонованих принципів, що дозволяє підвищити ефективність державної політики та виявляти найбільш значущі фактори, що впливають на рівень інноваційної діяльності промислових підприємств.

Принцип інноваційної активності передбачає визнання стратегічної важливості інновацій і заснований на необхідності розробки та впровадження нововведень, що змінюють один одного, по різних галузях застосування (технологічні, організаційно-управлінські, економічні, маркетингові, соціальні, екологічні, інформаційні) з метою забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств.

Проблема своєчасного усвідомлення необхідності інновацій є важливою з точки зору збереження конкурентних позицій промислових підприємств та недопущення деградації. Спад інноваційної активності, зниження показників веде до важких наслідків: відставання технології, що застосовується, зниження конкурентоспроможності продукції, збільшення фінансових витрат, культурних та організаційних складнощів. У такому разі йдеться про деградації, як про стадії її життєвого циклу. Життєвий цикл інноваційної діяльності промислових підприємств умовно можна розділити на чотири стадії: формування, розвитку, стабільності та деградації, кожна з яких характеризується певними змінами у системі управління.

У процесі управління розвитком інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств важливим моментом є недопущення настання стадії деградації. У цьому корисним виявляється так зване випереджальний вплив на інноваційну культуру, що полягає у стимулюванні подальшого розвитку інноваційної культури на стадії стабільності. При цьому відбувається нова хвиля підвищення приватних показників інноваційної культури відповідно до нових вимог ринку, розрахованих шляхом аналізу та побудови довгострокових прогнозів. Внаслідок такого управлінського впливу інноваційна культура після завершення стадії стабільності проходить точку біфуркації, після якої напрямок подальшого розвитку визначається найбільш реальним вектором. Таким чином, стадія стабільності першого життєвого циклу змінюється на стадію розвитку наступного життєвого циклу.

Принцип стратегічної цілеспрямованості означає, що управління інноваційною діяльністю має завжди орієнтуватися на виконання головної мети її існування - підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств. Стратегічна цілеспрямованість в управлінні покликана забезпечувати її свідомий орієнтований розвиток та націленість управлінського впливу на вирішення чітко окреслених завдань.

Запропоновано авторську класифікацію факторів формування державної політики розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств на підставі загальних підходів до угруповання соціально-економічних факторів управління, найбільш значущими ознаками класифікації яких є об'єкт та напрямок впливу на конкурентоспроможність промислових підприємств, що забезпечує їх комплексний облік за найбільш повним переліком і створює передумови для мінімізації негативних та посилення дії позитивних факторів.

Для отримання всебічного уявлення про різноманіття таких факторів з метою використання при управлінні було проведено класифікацію названих факторів за складовими внутрішнього розвитку промислових підприємств: інноваційної культури персоналу, культури умов праці, підтримки інноваційного розвитку промислового підприємства, інноваційної активності підприємства.

Фактори формування інноваційної культури персоналу включають в себе політику підприємства в галузі підвищення мотивації інноваційної активності працівників, стимулювання професійного і кваліфікаційного зростання.

Фактори культури умов праці багато в чому визначаються умовами праці, що існують на підприємстві, рівнем захворюваності працівників, кількістю травм на виробництві, а також станом основних фондів (ступенем їхньої зношеності).

Фактори підтримки інноваційного розвитку промислового підприємства мають економічний характер і залежать від фінансово-економічної стійкості підприємства, рівнів платоспроможності та рентабельності, перспектив його фінансово-економічного розвитку.

Фактори інноваційної активності підприємства визначаються інноваційною політикою топ-менеджменту в галузі використання інновацій у різних сферах та напрямках діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження уточнено поняття інноваційної діяльності як фактора конкурентоспроможності промислових підприємств та адаптовано його до контексту державної політики. Запропоновано класифікацію методів державної політики розвитку інноваційної діяльності за системою ознак, що дозволяє комплексно оцінювати її вплив на інноваційну культуру підприємств. Обґрунтовано, що ефективна державна політика у сфері інновацій здатна не лише стимулювати інноваційну активність, але й формувати унікальні конкурентні переваги підприємств. Запропонована система принципів управління інноваційною діяльністю – таких як стратегічна цілеспрямованість, системність, ефективність і наступність – забезпечує основу для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств у динамічному економічному середовищі.

Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на емпіричну верифікацію запропонованих методів державної політики, зокрема через розробку практичних індикаторів оцінки ефективності її впливу на інноваційну діяльність. Крім того, перспективним є вивчення галузевих особливостей впровадження інновацій, розробка адаптивних моделей політики для різних типів промислових підприємств, а також дослідження взаємозв'язків між інноваційною культурою і цифровою трансформацією виробництва. Необхідним є також розширення міждисциплінарного підходу до аналізу інноваційної активності з урахуванням соціокультурного, правового та інституційного контекстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валінкевич Н. В. Управління потенціалом та розвиток підприємств на основі модернізації. *Вісник Чернівецького торгово-економічного інституту*. 2012. № 1 (45). С. 128–134.
2. Володін С. А., Чекамова О. І. Теоретичні засади формування і реалізації інноваційного потенціалу в розвитку економіки. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 65–72.
3. Омельчак Г. В. Концептуальні основи розвитку інноваційного потенціалу підприємств. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2014. № 2. С. 113–118.

Конфлікт інтересів.

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2025 р.

Стаття рекомендована до друку 30.04.2025 р.

Datsii N. V.,

*Doctor of sciences in public administration, professor,
professor of the department of economic theory, intellectual property and public,
Polissia National University,
7 Staryy Boulevard, Zhytomyr, 10008, Ukraine
e-mail: dacy_nadya@ukr.net <https://orcid.org/0000-0003-0640-6426>*

Shuliar N. M.,

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Business Technologies of the State
University "Kyiv Aviation University",
1 Lubomyr Huzar Ave., Kyiv, 03058, Ukraine
e-mail: shulyarnm@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-4109-5961>*

Tkachenko Yu. V.,

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Chief Researcher of the Department of Scientific Methodological Work and Postgraduate
Education of the National Scientific Center "Institute of Forensic Expertise named after Honored
Professor M. S. Bokarius" of the Ministry of Justice of Ukraine,
Zolochivska St., 8A, Kharkiv, 61177, Ukraine
e-mail: yuriy.tkachenco@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-7155-8410>*

DEVELOPMENT OF METHODS OF STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ACTIVITY AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Annotation. The article examines the problem of developing methods of state policy for the development of innovative activity as a key factor in increasing the competitiveness of industrial enterprises. The emphasis is on the need to modernize the national economy by activating innovation processes in industry. It is substantiated that state policy should act not only as a regulator, but also as an active stimulator of innovative activity capable of providing sustainable competitive advantages. The content of the concept of "innovative activity" in the context of the competitiveness of enterprises is clarified, a classification of its types and methods of influence of state policy is developed. Factors that form the innovative culture of enterprises are identified: the culture of working conditions, professional motivation of personnel, economic support for development and management innovation policy. The author's classification of state policy methods is proposed according to the characteristics of personnel management, the duration of the management cycle and decision-making methods. The principles of effective influence of state policy on the innovative development of enterprises are determined: strategic focus, systematicity, continuity, flexibility, environmental safety, personnel stimulation and intellectual security. The necessity of preventing the stage of degradation of innovative activity is substantiated, which can be achieved through proactive management influence. Prospects for further research are related to the verification of the proposed methods, adaptation of policy models to industry specifics and expansion of the interdisciplinary approach in assessing innovative activity.

Keywords: *innovative activity of enterprises, state policy, competitiveness of enterprises, industrial enterprises, innovative culture, management methods, modernization of the economy, classification of methods, strategic focus, stimulation of innovations, degradation of innovative activity.*

REFERENCES

1. Valinkevich, N.V. (2012). Potential management and enterprise development based on modernization. *Visnyk Chernivetskoho torhovo-ekonomichnoho instytutu*, 1 (45), 128–134 [in Ukrainian].
2. Volodin, S.A., Chekamova, O.I. (2017). Theoretical principles of formation and implementation of innovative potential in economic development. *Ekonomika AIC*, 5, 65–72 [in Ukrainian].
3. Omelchak, G.V. (2014). Conceptual foundations of the development of the innovative potential of enterprises. *Derzhava ta rehiony. Ser.: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo*, 2, 113–118 [in Ukrainian].

Conflict of interest.

The authors declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

The article was received by the editors 20.03.2025.

The article is recommended for printing 30.04.2025.